

A NÉMETEK KITELEPÍTÉSE

Etnikai alapú sorstragédiák a II. világháború után

A modul szerzője: Baracs Nóra

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a Eufemisztikus kifejezések a történelemben					
A	Az osztály megbeszéli, hogy mit jelent az eufemizmus kifejezés. Példaként említi, hogy ha valaki meghal, a tény közlése helyett mondhatjuk, hogy örök álmra szenderül. A diákok példákat gyűjtenek történelmi események eufemisztikus megnevezésére. (P1) Közösen átgondolják, mi lehet az oka az ilyen típusú kifejezések használatának. A tanár ezután elmondja, hogy az órán a németek második világháború utáni úgynevezett kitelepítésével fognak foglalkozni, és a végén majd kérni fogja a véleményüket arról, hogy mennyire tárgyszerű, illetve megszépítő jellegű ez a kategória. 4 perc	Korábbi ismeretek előhívása, és a fogalmakhoz való kritikai viszonyulás ösztönzése Kritikai gondolkodás Asszociáció Figyelem	Frontális munka – irányított beszélgetés és tanári közlés		P1 (Definíció és megoldási ötletek)
I/b Népek/népcsoportok áttelepítése a történelemben					
A	A tanulók párokat alkotnak. A D1 és D2 melléklettel dolgoznak. Az osztály közösen értékeli a megoldásokat. A tanár pedig kiteszi a falra a P2 alapján készített gondolatébresztő plakátot. 10 perc	Történelmi események rendszerezése Elemző gondolkodás Együttműködés	Páros munka – közösen feladatmegoldás	D1 (Szöveg) D2 (Feladatlap)	Faliterkép a Kárpát-medencéről P2 (Térkép vázlat) P3 (Plakát minta) P4 (Megoldások)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A tanulók előzetes kutatómunkaként kapták meg a D3 feladatot. Most tanulók párokat alkotnak, és megbeszélik, hogy ki milyen helyzeteket említett. Végül az osztály közösen értékeli a megoldásokat. A tanár pedig kiteszi a falra a P2 alapján készített gondolatébresztő plakátot. 10 perc	Történelmi események rendszerezése Elemző gondolkodás Együttműködés	Egyéni kutatómunka Páros munka – a feladatok értékelése	D2 (Feladatlap)	P4 (Megoldások) P3 (Plakát minta)
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Németek felelősségének kérdése					
A	2-2 pár négyes csoportokat alkot. Minden tanuló megkapja a D4 szöveget, amit önállóan elolvas. Közben a tanár kiosztja a csoportoknak a D5 feladatlapot, amelynek a németek háborús felelősségét vizsgáló kérdéseivel kapcsolatban a csoportok tagjai közösen foglalnak állást. 12 perc	Etikai kérdés felvetése és elemzése Szövegértés Véleményalkotás Felelősségérzet	Egyéni munka – szövegolvasás Csoportmunka – közös vélemény kialakítása és indoklása	D3 (Szöveg) D4 (Feladatlap)	P5 (Háttérolvasmány)
II/b A potsdami konferenciáról					
A	A tanár kihív magához négy jól olvasó diákot, és kiosztja közöttük a P5 névjegyeket. Miután tisztázták, hogy kik a szereplők, a tanulók Churchill, Sztálin, Truman és Byrnes (amerikai külügyminiszter) nevében olvassák fel a potsdami konferencia jegyzőkönyvéből a németek áttelepítéséről szóló részeket (D6). Az osztály megbeszéli, hogy vajon a nagyhatalmak képviselői kiknek az érdekeit foglalmazzák meg? Indokolták-e valamivel a 3 millió ember átköltöztetésének szükségességét? 5 perc	A nagyhatalmi konferenciák stílusának érzékeltetése, a felelősség közös mérlegelése Befogadás Véleményalkotás	Frontális munka – tanulói felolvasás szerepjátékszerűen Irányított beszélgetés	D5 (Jegyzőkönyvek)	P6 (Kitűzők)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/c A német lakosság rendezett áttelepítése					
A	A tanár kiosztja a potsdami konferencia közleményét a diákoknak, amely a németek rendezett áttelepítésével kapcsolatos teendőkről szól. Mindannyian megjelölik a szövegben azokat a részeket, amelyek a lapon feltett kérdésekhez kapcsolódnak, majd egyeztetik megoldásaikat. 5 perc	Korabeli forrás elemzése, a morális érzékenység felkeltése Szövegértés Felelősségérzet	Egyéni munka – szövegfeldolgozás Frontális munka – egyéni megoldások egyeztetése	D6 (Közlemény)	
II/d Házi feladat meghatározása					
A	A tanár nyolc önként jelentkezőnek kiosztja a D8 melléklet anyagait. A feladatuk az, hogy ezek felhasználásával készítsenek elő a következő órára egy-egy kétperces kiselőadást. Egy másik vállalkozót megkér rá, hogy a következő órára készítsen egy 12 képből álló Power Point bemutatót a magyarországi németek kitelepítéséről a P6 alapján. (Vége az első órának.) 3 perc	Felkészülés önálló előadás tartására Lényegkiemelés Előadókészség	Frontális munka – egyéni feladatok kiosztása önként vállalkozóknak	D7a-h (Forrásszövegek)	P7 (Honlapcímek)
B	Minden tanuló húz egy feladatkártyát. Az azonos feladatot kapók csoportot alkotnak. Ha valaki esetleg más feladaton szeretne dolgozni, a még rendelkezésre álló időben cserélhet valakivel, de csak akkor, ha meg tudnak egyezni. Munkájukat egy-egy tablóval dokumentálják a csoportok. (Vége az első órának.) 3 perc	Önálló információgyűjtés megadott témában Információkezelés Szintetizálás Együttműködés	Csoportmunka – önálló kutatás	D8 (Feladatkártyák)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/e Fotók a kitelepítésről					
A	Az a tanuló (ill. munkacsoport), amelyik a prezentáció készítését kapta feladatul, rövid ismertetővel kísérvé levetíti az elkészült diasort. 3 perc	Kordokumentumok megismerése, érzelmi ráhangolás a munka folytatására	Frontális munka – vetítés	A tanulók által összeállított diasorozat	Számítógép Projektor
II/f A kitelepítés emlékezete, illetve dokumentumai					
A	A tanár mindenkinek ad egy értékelő lapot. Az előző óra végén önként jelentkező tanulók megtartják a kiselőadásukat. A hallgatók pedig pontozzák a bemutatókat. A beszámolókat követően a diákok pozitívumokat emelnek ki az elhangzott előadásokból. Az előadók megkapják a kitöltött értékelő lapokat, és megnézik azokat. 25 perc	Új ismeretek szerzése a vizsgált témakörben Előadókészség Kritikai érzék	Frontális munka – tanulói kiselőadások, közben egyéni értékelés, majd beszélgetőkör	D9 (Értékelő lap)	
B	A csoportok kiteszik a falra a kutató munkájuk eredményeit összegző tablót, és a szóvivők 2-2 percben be is mutatják mindazt, amit találtak. A prezentációt készítő csoport pedig megtartja a diavetítést. Minden csoport eloszt 20 jutalompontot a többi nyolc között annak megfelelően, hogy mennyire tetszett a bemutatójuk. A pontszámokat felírják egy-egy kis cédulára, és a cédulákat ráerősítik a megfelelő tablókra. (A prezentációs csoportnak is kijelölnek egy felületet.) 25 perc	Új ismeretek szerzése a vizsgált témakörben Előadókészség Kritikai érzék	Frontális munka – csoportbemutatók Csoportmunka – a társak értékelése	A diákok által készített tablók Kis cédulák Filctollak Ragasztógyurma	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
C	A tanár meghívja az osztályba a kitelepítés egyik áldozatát vagy szemtanúját, és röviden bemutatja őt. A diákok kérdéseket tesznek fel neki. (Ha nagy az érdeklődés, ez a beszélgetés akár az óra végéig folytatható – ebben az esetben elegendő csak a házi feladat kiadására időt hagyni.) 25 perc	Mikro és makro történelmi tudat összekapcsolása Empátia Kommunikáció	Frontális munka – találkozás egy szemtanúval		Szemtanú
II/g A kollektív büntetés					
A	A diákok 3-4 fős csoportokat alkotnak. Minden csoport kap egy állításokat (D11) tartalmazó borítékot, és a P7 szerint fejlecezett, két részre osztott csomagolópapírt. A feladatuk az, hogy az állítások tartalmának mérlegelése után ragasszák fel a papírcsíkokat arra az oldalra, amelyik inkább tükrözi az adott kijelentéssel kapcsolatos véleményüket. 10 perc	Különböző szempontú vélemények megismertetése és értékelése Véleményalkotás Együttműködés	Csoportmunka – vélemények egyeztetése és közös döntéshozatal	D10 (Állítások)	P8 (Poszter minta)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Visszaemlékezések					
A	A tanár jól olvasó tanulókat kér meg, hogy felolvassák a D12 melléklet visszaemlékezéseit. A felolvasásnak kissé ünnepélyes, iskolai megemlékezéseket idéző keretet adnak. 5 perc	Szemtanúk sorsának megismerése Empátia	Frontális munka – tanulói felolvasás	D11 (Visszaemlékezések)	
III/b Házi feladat					
A	A tanár felírja a táblára azokat a választható címeteket, amelyek valamelyikéből a következő órára mindenkinek nagyesszét kell írni (az érettségi követelményeknek megfelelően). 2 perc	A tanultak alkotó feldolgozása Véleményalkotás Szövegalkotás	Egyéni házi feladat		P9 (Esszécímek)

TANÁRI MELLÉKLET

P1 LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK AZ EUFEMISZTIKUS KIFEJEZÉSEK GYŰJTÉSE SORÁN

Személyi kultusz
Deportálás
Koncentrációs tábor
Inkvizíció
Keresztes háború
Kihallgatás
Malenkij robot

Szómagyarázat

Eufémia (görög), szép beszéd, választékosság, a kellemetlen vagy illemsértő dolgoknak enyhítő, szépítő formában való kifejezése.
(*Idegen szavak és kifejezések szótára*. Könyvmíves Kiadó, Budapest.)

P2 KINYOMTATHATÓ VAKTÉRKÉP

A www.maginfo.hu oldal számos különböző térképet tartalmaz. Innen kellene kinyomtatni egy olyan vaktérképet, amely a Kárpát-medencét ábrázolja.

P3 A PLAKÁT TARTALMA

JÓ, HA TUDOD!

Német eredetű jövevényszavaink a német–magyar együttélés bizonyítékai.

Többségük a városi étellel kapcsolatos, például: polgár, céh, fillér, hóhér, borbély, tallér.

De egyes szakmák szakszókincse is német eredetű, például: érc, hámor, huta, kohó.

Több német katonai kifejezés is meghonosodott nálunk: például ostrom, pisztoly, zsold, rang.

És egyes ételek elvezése is német: például gríz, nudli, spenót, sercli, zaft.

Német származású híres „magyarok”

Aulich Lajos (1793–1849)	Bajor Gizi (1893–1951)	Blaha Lujza (1850–1926)
Ybl Miklós (1814–1891)	Törley József (1858–1900)	Erkel Ferenc (1810–1893)
Gárdonyi Géza (1863–1922)	Semmelweis Ignác (1818–1865)	Gundel János (1844–1915)
Munkácsy Mihály (1844–1900)	Puskás Ferenc (1927–2006)	Jászai Mari (1850–1926)
Mindszenty József 1892–1975)	Liszt Ferenc (1811–1886)	Márai Sándor (1900–1989)

P4 LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK A D3 FELADATLAP KITÖLTÉSÉHEZ

A zsidók áttelepítése Egyiptomba

Afrikaiak behurcolása Amerikába

A Volga-menti németek és tatárok áttelepítése Szibériába

A legyőzött népek mozgatása a Perzsa birodalomban

A zsidók gettókba kényszerítése

A malenkij robotra elhurcolt emberek kivitele a Szovjetunióba

A magyar kulákok kitelepítése a Hortobágyra stb. stb.

P5 GONDOLATÉBRESZTŐ OLVASMÁNY TANÁROKNAK

Karl Schlögel: *Az elűzetések tragédiája (egy európai történet)*

Magyar Lettre Internationale, 51. szám 2003, tél. (Részletek)

Mit jelent az, ha egy novellát – a Wilhelm Gustloff menekülthajó pusztulásáról – néhány hét alatt 100 000 példányban adnak el, és a bestseller listák élére kerül? Mit jelent az, ha egy tévésorozat a németek meneküléséről és elűzetéséről nagy nézettséggel és tartós sikerrel megy? Mit jelent az, ha a Bundestag minden pártja úgy dönt, hogy fel kell állítani egy emlékművet vagy központot az elűzetés emlékére? Mit jelent az, ha az EU-bővítés előestéjén két szomszédos ország között, amely rövidesen az Unióhoz fog tartozni, vita kezdődik olyan dekrétumokról, amelyeket több mint egy fél évszázaddal ezelőtt adtak ki?

A hidegháború kezdetétől fogva erőteljesen visszaesett a nemzetiszocialista Németország által kiváltott demográfiai megrázkódtatások kutatása iránti érdeklődés, inkább a kommunista hatalmi zónából „a szabad világba” tartó menekültmozgásokra koncentráltak.

Európa nagy tisztogatásai

Az európai történelem a 20. században lényegileg az erőszak története és ezen belül az elűzések és kitelepítések története. A becslések 60-80 millióra teszik a menekültek számát – nem hagy kétséget a szenvedés mértékére nézve. Tömeges tapasztalat volt ez, kollektív tapasztalat, nem csupán egyéni. Alig van olyan európai nemzet vagy népcsoport, amely ne nézett volna szembe valamikor ezzel a „jelen-séggel”. Ez a világháborúk korszakának integráns alkotóeleme, az európai civilizáció válságának, zátonyra futásának egyik összetevője. A saját nemzetállamért folytatott küzdelem hozzátartozik az általános európai modernizálási és demokratizálási folyamathoz. Egy olyan történelmi régióban, amely számára konstitutív jellegű volt az etnikumok, felekezetek, nyelvek és kultúrák keveredése, a nemzetállam kialakítása a legnagyobb feszültségekkel és kockázatokkal kellett hogy járjon.

Általános válság, gazdasági nehézségek, a belső szuverenitás hiánya – mindaz, amit Bibó István A kelet-közép-európai kisállamok nyomorúsága címszó alatt felsorolt, nem kedvezett a konszolidálódásnak és az integrálás nehéz munkájának. A döntő időszak, amelyben a birodalmak világából a nemzetállamok világába való átmenet végbemegy, azonos a világháborúk időszakával. A totális vagy totalitárius hatalmak mentek el a legmesszebbre a tisztogatásokban és a homogenizálásban, és itt megint csak a náci Németország volt az, amelyik a tisztogatásokat úgy végezte, mint bizonyos társadalmi és népcsoportokra irányuló szisztematikus tömeggyilkosságot. Ami a Szovjetuniót illeti, csak lassan derült ki, hogy – akárcsak korábban az orosz birodalomban – ott is folytak tetemes etnikai tisztogatások, nemcsak társadalmi indíttatású tisztogatások.

Az az Európa, amely a menekültáradatokból kikerül, egy vadonatúj és újrakeveredő Európa; és az a szocio-demográfiai forradalom, amely azokon a területeken megy végbe, ahová a hontalanok, a szülőföldjükéről elűzöttek menekülnek – akár Németországban, Lengyelországban, Magyarországon, Görögországban vagy a Szovjetunióban –, minden bizonnyal a 20. század legjelentősebb és leginkább alábecsült forradalmi közé tartozik.

P6 NÉVJEGYKÁRTYÁK / KITŰZŐK

A tanár kitűzőket készít az alábbi nevek feltüntetésével, amiket odaad négy jól olvasó gyereknek. A kitűző fogja jelezni, hogy kinek a szavait ismertetik a potsdami konferencia jegyzőkönyveiből.

CHURCHILL BYRNES SZTÁLIN TRUMAN

P7 HONLAPCÍMEK A PREZENTÁCIÓ ELKÉSZÍTÉSÉHEZ

<http://www.terrorhaza.hu/> 1946 feliratú ikon kép > Dokumentumok>Bal oldali menüsorban: Fényképtár

<http://www.svabkitelepites.hu/> >1946-os kép > Dokumentumok>Bal oldali menüsorban: Fényképtár

P8 POSZTER MINTA

A D11-es lap állításainak feldolgozásához.

Egyetértünk az állítással, elfogadjuk	Nem értünk egyet az állítással

P9 ESSZÉCÍMEK

Egy német család kálváriája 1946–49-ben
Ismét családokat vagoníroztak be
Revans a háborúért – nőknél és gyerekeken is
Kitelepítés vagy népiirtás?
A jogos bosszúvágy áldozata?

Igazságtalanságot nem lehet igazságtalansággal orvosolni
Kollektív felelősség és kollektív büntetés
A kitelepítés – egy újabb eufemisztikus fogalom
Nagyhatalmi döntések – egyéni tragédiák